

סוג הבחינה: א. בגרות לבתי ספר על-יסודיים  
ב. בגרות לנבחנים אקסטרניים  
מועד הבחינה: קיץ תשע"ד, 2014  
מספר השאלון: 218,004305

## **י ה ד ו ת**

### **מחשבה ומוסר**

לבתי ספר עצמאיים

3 יחידות לימוד

### **הוראות לנבחן**

- א. משך הבחינה: שתיים וחצי.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים.
- |           |   |                      |   |        |   |            |
|-----------|---|----------------------|---|--------|---|------------|
| פרק ראשון | — | נושאים בהשקפת היהדות | — | (20×1) | — | 20 נקודות  |
| פרק שני   | — | ספרים ומאמרים        | — | (8×10) | — | 80 נקודות  |
|           |   |                      |   | סה"כ   | — | 100 נקודות |
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
- ד. הוראות מיוחדות: אין.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).  
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

**ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.**

**ב ה צ ל ח ה !**

/המשך מעבר לדף/

## ה ש א ל ו ת

### פרק ראשון — נושאים בהשקפת היהדות (20 נקודות)

ענה על אחת מהשאלות 1-2.

בשאלה שבחרת, ענה על כל הסעיפים (מספר הנקודות לכל סעיף רשום בסופו).

#### 1. וכל מעשיך יהיו לשם שמים

(רמב"ם, הלכות יסודי התורה, שמונה פרקים; ספר החינוך; ר"ע מברטנורה)

א. לפי רמב"ם, בהלכות יסודי התורה, באיזה אופן מותר לחולה, אף שאין בו סכנה, לאכול מאכלים אסורים?

ציין אילו מאכלים לא הותרו לחולה אף באופן זה. (3 נקודות)

ב. לפי רמב"ם, בשמונה פרקים, מה הם שני המצבים שבהם תיחשב התבודדות מבני אדם למעשה טוב? (3 נקודות)

ג. לפי ספר החינוך, באיזה מקרה צריך להוכיח אדם גם אם התוכחה מביישת אותו? (3 נקודות)

ד. הסבר על פי ר"ע מברטנורה את ההבדל בין "ירא חטא" שהוא עם הארץ לבין "ירא חטא" שהוא צדיק. (3 נקודות)

ה. קרא את הקטע שלפניך, מדברי רשב"ץ (ר' שמעון בן צמח), וענה על הסעיפים (1)-(3) שאחריו.

וכל מעשיך יהיו לשם שמים – זה שער גדול הוא, והמעשה הם שלושה: מצווה ועברה ודרך ארץ. המצווה לשמה משובחת. וכבר אמרו בפרק חלק: "כל העוסק בתורה לשמה משים שלום בפמליא של מעלה ופמליא של מטה..." ואף על פי שאמרו... "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה" כבר אמרו הטעם, שמתוך שלא לשמה בא לשמה, והוא הרצון מהא-ל יתברך שיעסוק האדם בתורתיו ובמצוותיו לקיים מצוות ד' בלבד, שלא ליטול עטרה ולא להתגאות על הבריות... והעברה בכל עניין היא מגונה, אבל אם יצטרך אדם לעבור על דעת קונו מפני צורך השעה, יתכוון בזה לעשות רצון אביו שבשמים, והעד אליהו בהר הכרמל שהקריב בבמה בשעת איסור הבמות כדי לאבד עבודה זרה. ועל זה נאמר "עת לעשות לה' הפרו תורתך..." וזה נקרא עברה לשמה, וכמו שאמרו... "גדולה עברה לשמה ממצווה שלא לשמה..." וכן אמרו... "בכל דרכיך דעהו, ואפילו לדבר עברה, תדע, דגנבא אפום מחתרתא, רחמנא קרי" (=גנב, על פי המחזרת קורא לה'). אמרו שם שזו היא פרשה קטנה שכל גופי תורה תלויין בה, וזה יותר חזק מהראשון, שאפילו אין באותה עברה שום נדנוד מצווה, לא מפני כן ישכח את השם עושהו ויזכירנו בפיו, ויהרהר בעברה ההיא איזה עניין שיהיה לשם שמים ואפילו בדרך רחוקה...

ובדרך ארץ, שבעת שהוא אוכל ושותה יכוון שהוא אוכל ושותה לא להנאת גופו אלא כדי לקיים אותו כדי שיוכל לעסוק בתורה ובמצוות, וכשירבה בתענוגים בשבתות וימים טובים ובסעודה של מצווה יכוון בזה לקיים רצון אביו שבשמים שציווה כן, ואז תהיה אכילתו ושתיתו מצווה רצויה, כענינו ביום הכיפורים... וכשישן יכוון בזה כדי שינוח גופו מעט שיוכל לייגע אחר כך בעסק התורה והמצוות... וכשיתהדר בכסות נקייה יתכוון בזה שלא יזלזל בפני הבריות ויזלזל בתורה.

והאיש אשר הוא כזה, איני אומר שהוא איש האלקים, אבל אני אומר שהוא מלאך השם צבאות בצלם אלקים ודמותו.

(מגן אבות, על פרקי אבות ב, יב)

/המשך בעמוד 3/

(שים לב: סעיפי השאלה בעמוד הבא.)

- (1) הבא דוגמה מן הקטע למעשה שנאמר עליו "עת לעשות לה' הפרו תורתך", ולמעשה שנאמר עליו "בכל דרכיך דעהו". (3 נקודות)
- (2) רשב"ץ קבע כי ההוראה בפסוק "בכל דרכיך דעהו" חזקה מן ההוראה בפסוק "עת לעשות לה'". הסבר קביעה זו. (3 נקודות)
- (3) מה אדם צריך לכוון ב"לשם שמים" במצוות, ומה עליו לכוון ב"לשם שמים" במעשה של דרך ארץ, לפי רשב"ץ? (2 נקודות)

## 2. חסד ה' המלווה את יראיו

(רמב"ם, הלכות תשובה; דרשות הר"ן; ספר החינוך; מסילת ישרים)

א. הר"ן כתב על אופן הציווי של המצוות: "ומן הטובות הגדולות שהיטיב ה' יתברך לנו והחסדים העצומים הוא ששיער המצוות".

למה הכוונה בביטוי "ששיער המצוות", ומדוע היטיב ה' לנו כך? (3 נקודות)

ב. הר"ן מביא את מצוות התשובה כדוגמה לשיטתו. הסבר דוגמה זו. (3 נקודות)

ג. הרמב"ם, בהלכות תשובה, כתב כי בבית דין של מעלה מחשבים בדרך מיוחדת את המצוות והעבירות של היחיד השב בתשובה. הצג דרך מיוחדת זו. (3 נקודות)

ד. חז"ל אמרו: "כל השם אורחותיו בעולם הזה זוכה ורואה בישועתו של הקב"ה".

כיצד מוסבר הביטוי "כל השם אורחותיו" בדברי רמח"ל, ומהי הישועה שזוכים בה? (3 נקודות)

ה. קרא את הקטע שלפניך, מדברי רבנו יונה, וענה על הסעיפים (1)-(3) שאחריו.

מן הטובות אשר היטיב השם יתברך עם בראיו, כי הכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם ולנוס מפח פשעיהם, לחשוך נפשם מני שחת ולהשיב מעליהם אפו, ולימדם והזהירם לשוב אליו כי יחטאו לו, לרוב טובו וישרו כי הוא ידע יצרם... ואם הרבו לפשוע... לא סגר בעדם דלתי תשובה... והזהירנו על התשובה בכמה מקומות בתורה, והתבאר כי התשובה מקובלת גם כי ישוב החוטא מרוב צרותיו... והתבאר בתורה כי יעזור ה' לשבים כאשר אין יד טבעם משגת ויחדש בקרבם רוח טהורה להשיג מעלת אהבתו...

ודע כי החוטא כאשר יתאחר לשוב מחטאתו יכבד עליו מאוד עונשו בכל יום, כי הוא יודע כי יצא הקצף עליו ויש לו מנוס לנוס שמה, והמנוס הוא התשובה, והוא עומד במרדו והנו בדעתו, ובידו לצאת מתוך ההפיכה, ולא יגור מפני האף והחמה, על כן רעתו רבה. ואמרו חז"ל על העניין הזה: משל לכת של לסטים שחבשם המלך בבית האסורים, וחתרו מחתרת, פרצו ויעבורו, ונשאר אחד מהם. בא שר בית הסוהר וראה מחתרת חתורה והאיש ההוא עודנו עצור, ויך אותו במטהו. אמר לו: קשה יום, הלא המחתרת חתורה לפניך ואיך לא מיהרת הימלט על נפשך?

(שערי תשובה, פרק א)

(1) הסבר מדוע מצוות התשובה היא הטבה שהיטיב ה' עם בראיו, לפי רבנו יונה.

(3 נקודות)

(2) מהי העזרה שה' מושיט לשב בתשובה? (2 נקודות)

(3) במשל האסיר נענש על שלא נמלט מן הכלא.

מדוע הוא נענש על כך, ומהו הנמשל? (3 נקודות)

/המשך בעמוד 5/

### פרק שני – ספרים ומאמרים (80 נקודות)

ענה על עשר מהשאלות 3-14.

בשאלות שבחרת, ענה על כל הסעיפים (לכל שאלה – 8 נקודות).

#### 3. פרקי אבות, פרק ב'

- א. "רבי אומר: איזוהי דרך ישרה שיבֹר לו האדם" (פרק ב', משנה א').  
על פי ר"ע מברטנורה, באר את המילה המודגשת. (2 נקודות)
- ב. על השאלה "איזוהי דרך ישרה" עונה התנא: "כל שהיא תפארת לעושה".  
על פי ר"ע מברטנורה, הסבר באיזה מובן זו דרך ישרה. (3 נקודות)
- ג. שנאת הבריות היא מן הדברים ש"מוציאין את האדם מן העולם" (פרק ב', משנה י"א).  
כתוב שני הסברים לדברים אלה, על פי ר"ע מברטנורה. (3 נקודות)

#### 4. רבנו בחיי, חובות הלבבות

- א. מה הם שלושת הגורמים המחלישים את ההתעוררות לעבודת ה' על ידי השכל?  
(3 נקודות)
- ב. כיצד התורה עוזרת לשכל להתגבר על כל אחד מן הגורמים שצינת בסעיף א'?  
(3 נקודות)
- ג. לפי רבנו בחיי, על מי אמר משה רבנו "עם נָבַל ולא חכם"? (2 נקודות)

#### 5. רמב"ם, שמונה פרקים, פרק ו'

- א. לפי רמב"ם, מהו ההבדל בין החסיד לכובש את יצרו? (3 נקודות)
- ב. (1) שלמה המלך אמר "נפש רשע אָנְתָה רע", וחז"ל אמרו "כל הגדול מחברו יצרו גדול ממנו".  
הסבר את הסתירה שבין שני המאמרים האלה, וכתוב כיצד רמב"ם מתרץ אותה.  
(3 נקודות)
- (2) הסבר כיצד רמב"ם מחזק את תירוצו מדקדוק בלשון חז"ל על הדברים שלא ראוי לאדם לומר בנוגע לאיסורים מהתורה. (2 נקודות)

#### 6. רמב"ם, י"ג עיקרים, העיקר השמיני

- א. מדוע ניתנה התורה לעיני שש מאות אלף איש? ענה לפי ההסבר של הרמב"ם ולפי ההסבר של בעל העיקרים. (4 נקודות)
- ב. לפי רמב"ם, על מי נאמר "כי דבר ה' בָּזָה"? (2 נקודות)
- ג. מדוע לא פתחה התורה במילים "וידבר אלקים אל משה את כל הדברים האלה לאמר"?  
(2 נקודות)

7. רמב"ם, הלכות יסודי התורה, פרק ה'

- א. באיזה מצב מקיימים את הפסוק "ונקדשתי בתוך בני ישראל"? (2 נקודות)
- ב. באילו מקרים האדם מצווה לקיים "וחי בהם"? (2 נקודות)
- ג. כתוב שלוש דוגמאות לפעולות המוגדרות "חילול השם" בגלל מי שעשה אותן. (4 נקודות)

8. רמב"ן, פירושי התורה, שמות, י"ג, ט"ז

- א. "מימי אנוש החלו הדעות להשתבש באמונה".  
ציין את שלוש הדעות המשובשות שרמב"ן מונה, והסבר כיצד המופת האלוקי מבטל את שלושתן. (3 נקודות)
- ב. לפי רמב"ן, לשם מה ציווה ה' "מצוות רבות זכר ליציאת מצרים"? (2 נקודות)
- ג. לפי רמב"ן, מה הם ה"נסים נסתרים", ומדוע הם "יסוד התורה כולה"? (3 נקודות)

9. דרשות הר"ן

- א. "ויאמר אם שמוע תשמע בקול ה'... כל המחלה... לא אשים עליך כי אני ה' רופאך".  
הסבר את הקשר בין המילים "כי אני ה' רופאך" לתחילת הפסוק, על פי הר"ן. (4 נקודות)
- ב. הר"ן מביא חיזוק לשיטתו מאירועים שהיו במדבר.  
פרט אירוע אחד. (4 נקודות)

10. ספר החינוך, מצוות מעשר בהמה (מצווה ש"ס)

- א. בתיאור אופן קיום מצוות מעשר בהמה כתב ספר החינוך: "מעמיד אמותיהן מבחוץ והן גועות".  
הסבר מדוע יש צורך לנקוט פעולה זו. (2 נקודות)
- ב. הסבר כיצד בזכות קיום מצוות מעשר בהמה יש בכל בית יהודי תלמיד חכם, ומתוך כך "מלאה הארץ דעה את ה'". (3 נקודות)
- ג. מה תיקנו חז"ל בנוגע למצווה זו בזמן הזה, ומדוע תיקנו תקנה זו? (3 נקודות)

11. ספר החינוך, מצוות מעשר ראשון (מצווה שצ"ה)

- א. בעל ספר החינוך שואל מדוע יש להפריש רק עשירית מן היבול, הלוא היו שנים עשר שבטים.  
הסבר את שאלתו, וכתוב את תשובתו. (3 נקודות)
- ב. מהו ההבדל בין לוי לישראל בקיום מצוות מעשר ראשון? (2 נקודות)
- ג. בפסוק אחד נאמר (דברים, ר', ט"ז): "לא תִּנְסֹו את ה'", ובפסוק אחר נאמר (מלאכי, ג', י'):  
"וּבְחֲנוּנֵי נֹא בְּזֹאת".  
מהי הסתירה בין הפסוקים, וכיצד מיישב אותה בעל ספר החינוך? (3 נקודות)

## 12. מהר"ל, דרך החיים, פרק חמישי

"עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים ועשרה על הים".

א. מדוע מכות מצרים הן נסים לישראל, לדעת מהר"ל ולדעת רמב"ם (המובא בדברי מהר"ל)?

(4 נקודות)

ב. מדוע הוצרך ה' לעשות לעם ישראל נסים גם במצרים וגם על שפת הים? כתוב את שני

הנימוקים של מהר"ל לכך. (4 נקודות)

## 13. רמח"ל, מסילת ישרים, הקדמה

א. בהקדמת הספר רמח"ל מונה חמישה חלקי שלמות העבודה.

כתוב שלושה מן החלקים האלה, והסבר אותם. (4 נקודות)

ב. "אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה, אז תבין יראת ה'". (משלי, ב', ד'-ה')

מה רמח"ל לומד מפסוק זה? (2 נקודות)

ג. רמח"ל קובע כי "רוב אנשי השכל המהיר והפקחים החריפים [...] לא יקבעו עיון ולימוד על

ענייני שלמות העבודה".

מהו ההסבר של רמח"ל לתופעה זו? (2 נקודות)

## 14. הרב דסלר, קונטרס החסד

א. הסבר מדוע "הכרת טובה היא תולדת כוח הנתינה", ומדוע "כפיות טובה היא תולדת

כוח הנטילה". (3 נקודות)

ב. הרב דסלר נשאל: "אם חפץ ה' שלא יהא האדם לנוטל, היה בורא כל אדם בעולם המיוחד לו,

ולמה בראם בעולם אחד ועשאו חברתיים?".

מה הן שתי התשובות של הרב דסלר על שאלה זו? (3 נקודות)

ג. "הנוטלים מריעים זה לזה... אבל הנותנים משלימים זה את זה".

הסבר דברים אלה. (2 נקודות)

## בהצלחה!